

**FUQAROLIK SUD ISHLARINI YURITISHDA
DALILLARNING AHAMIYATI****Ulmasov Muhiddin Bobir o'g'li***Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi
va agrotexnologiyalar instituti**Yurisprudensiya yo'nalishi 2-kurs talabasi**E-mail: ulmasovmuhiddin426@gmail.com**Tel.: +998 94 000 03 13*

Annotatsiya: Mazkur maqolada fuqarolik sud ishlarini yuritishda dalillarning huquqiy mohiyati, turlari, ularni taqdim etish va baholash tartibi hamda odil sudlovni ta'minlashdagi ahamiyati ilmiy-huquqiy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Fuqarolik sud protsessida dalillar taraflarning talab va e'tirozlarini asoslashning asosiy vositasi ekanligi, sudning qonuniy va asosli qaror qabul qilishida ularning hal qiluvchi o'rni yoritilgan. Shuningdek, dalillarni yig'ish, tekshirish va baholashning protsessual qoidalari, elektron dalillarning sud amaliyotidagi ahamiyati, sud-huquq islohotlari sharoitida dalillar institutini takomillashtirish masalalari keng tahlil qilingan. Maqolada fuqarolik sud ishlarini yuritishda dalillar tizimini yanada rivojlantirish bo'yicha ilmiy taklif va tavsiyalar ham bayon etilgan.

Kalit so'zlar: fuqarolik protsessi, dalillar, isbotlash, sud, da'vogar, javobgar, elektron dalillar, protsessual huquq, odil sudlov, sud qarori.

Fuqarolik sud ishlarini yuritishning asosiy maqsadi fuqarolar hamda yuridik shaxslarning buzilgan yoki nizolashilayotgan huquq va qonuniy manfaatlarini qonun asosida himoya qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishishda dalillar alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki har qanday fuqarolik ishining to'g'ri hal qilinishi taraflar tomonidan taqdim etilgan dalillarning ishonchliligi, qonuniyligi va yetarliligiga bevosita bog'liq. Sud nizoni faqat ish materiallarida mavjud bo'lgan va protsessual tartibda tekshirilgan dalillar asosida hal qiladi. Shu sababli dalillar fuqarolik protsessining markaziy institutlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida fuqarolik sud ishlarini yuritishni takomillashtirish, sudlarning mustaqilligini mustahkamlash hamda odil sudlov sifatini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur islohotlarda dalillarni yig'ish, taqdim etish va baholashning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish, elektron hujjatlar va raqamli axborotlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish muhim yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu bois fuqarolik sud ishlarini yuritishda dalillarning ahamiyatini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Fuqarolik protsessida dalillar deganda sud ishini to'g'ri hal etish uchun ahamiyatga ega bo'lgan holatlar to'g'risidagi qonuniy manbalarda aks etgan ishonchli ma'lumotlar tushuniladi. Mazkur ma'lumotlar taraflarning talab va e'tirozlarini asoslashga xizmat qiladi hamda sud tomonidan nizoning haqiqiy holatlarini aniqlash imkonini beradi. Fuqarolik protsessual qonunchiligiga muvofiq dalillar yozma va ashyoviy hujjatlar, guvohlarning ko'rsatuvlari, ekspert xulosalari, audio va videoyozuvlar, elektron hujjatlar hamda boshqa qonuniy manbalardan olinishi mumkin. Har bir dalil qonuniy yo'l bilan olingan, ish uchun ahamiyatli va ishonchli bo'lishi zarur. Fuqarolik sud ishlarida isbotlash majburiyati, odatda, da'vogar va javobgar zimmasiga yuklatiladi. Da'vogar o'z talablarini asoslovchi holatlarni, javobgar esa e'tirozlarini tasdiqlovchi dalillarni sudga taqdim etishi lozim. Sud esa taraflarning protsessual tengligini ta'minlagan holda taqdim etilgan barcha dalillarni har tomonlama, to'liq va xolis o'rganadi. Hech bir dalil oldindan belgilangan ustun kuchga ega emas. Sud har bir dalilni alohida hamda boshqa dalillar bilan o'zaro bog'liqlikda baholab, ishning haqiqiy holatlarini aniqlaydi. Aynan ana shunday yondashuv odil sudlov tamoyillarining to'liq amalga oshirilishiga xizmat qiladi. Dalillarni baholash sud faoliyatining eng mas'uliyatli bosqichlaridan biridir. Sud dalilning qonuniy yo'l bilan olinganligi, uning ishga daxldorligi, ishonchliligi va boshqa dalillar bilan mos kelishini sinchiklab tekshiradi. Agar dalillar o'zaro zid bo'lsa yoki yetarli bo'lmasa, sud qo'shimcha dalillarni talab qilishi, ekspertiza tayinlashi yoki guvohlarni so'roq qilishi mumkin. Bunday protsessual harakatlar sud qarorining qonuniy va asosli bo'lishini ta'minlaydi hamda xatoli qarorlar chiqarilishining oldini oladi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi fuqarolik protsessida elektron dalillarning ahamiyatini sezilarli darajada oshirdi. Elektron hujjatlar, elektron pochta yozishmalari, mobil ilovalardagi xabarlar, audio va videoyozuvlar, internet sahifalari hamda boshqa raqamli ma'lumotlar ko'plab fuqarolik nizolarini hal etishda muhim isbot vositasi sifatida foydalanilmoqda. Biroq bunday dalillarning haqiqiyliigi, yaxlitligi va qonuniy manbadan olinganligini tekshirish alohida e'tibor talab qiladi. Shu sababli sud amaliyotida axborot texnologiyalari sohasidagi ekspertiza va zamonaviy texnik vositalardan foydalanish tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Fuqarolik sud ishlarini yuritishda dalillar instituti taraflarning huquq va manfaatlarini samarali himoya qilishning muhim kafolatidir. Yetarli va ishonchli dalillarga asoslangan sud qarori fuqarolarning odil sudlovga bo'lgan ishonchini oshiradi, huquqiy barqarorlikni mustahkamlaydi va kelgusida shunga o'xshash nizolarni oldini olishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, dalillarni qalbakilashtirish, yashirish yoki ataylab yo'q qilish kabi noqonuniy harakatlar odil sudlov tamoyillariga jiddiy zarar yetkazadi. Shu sababli dalillar bilan bog'liq protsessual qoidalarga qat'iy rioya etilishi muhim ahamiyatga ega. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan sud-

huquq islohotlari doirasida dalillar institutini yanada takomillashtirish bo'yicha muhim ishlar olib borilmoqda. Elektron sud tizimining rivojlanishi, masofaviy sud majlislarining joriy etilishi, elektron hujjat aylanishining kengayishi hamda sudyalarning zamonaviy texnologiyalar bo'yicha malakasini oshirish dalillarni tekshirish va baholash jarayonining samaradorligini oshirmoqda. Kelgusida sun'iy intellekt texnologiyalaridan oqilona foydalanish, elektron dalillarni himoya qilishning ishonchli mexanizmlarini yaratish va xalqaro tajribani milliy amaliyotga tatbiq etish fuqarolik sud ishlarini yuritish sifatini yanada yuksaltiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, dalillar fuqarolik sud ishlarini yuritishning asosiy huquqiy vositasi bo'lib, ular ishning haqiqiy holatlarini aniqlash, taraflarning huquq va majburiyatlarini belgilash hamda qonuniy va asosli sud qarorini qabul qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Dalillarni qonuniy tartibda yig'ish, tekshirish va xolis baholash odil sudlovning muhim kafolati hisoblanadi. Zamonaviy axborot texnologiyalarining rivojlanishi elektron dalillar institutining rolini yanada kuchaytirayotganligi bois ushbu sohani takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Dalillar bilan ishlashning samarali tizimini shakllantirish fuqarolarning huquqlarini ishonchli himoya qilish, sud qarorlarining sifatini oshirish va mamlakatimizda huquqiy davlat tamoyillarini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasining ***Sudlar to'g'risida***gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasining ***Elektron hujjat aylanishi to'g'risida***gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasining ***Elektron raqamli imzo to'g'risida***gi Qonuni.
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining fuqarolik ishlari bo'yicha sud amaliyotiga oid qarorlari.
7. Rustamboyev M.H. Fuqarolik protsessual huquqi. – Toshkent: TDYU nashriyoti.
8. Odilqoriyev X.T., Tulteyev I.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent.